

Biblioterapija u školskoj knjižnici

Tanja Šupe

OŠ „Pećine“, Rijeka

tanja.supe@gmail.com

Ksenija Sobotinčić Štropin

OŠ Pećine, Rijeka i OŠ „Klana“, Klana

ksenija.stropin@gmail.com

Sažetak

Biblioterapija kao terapijski pristup koji se koristi književnošću za osobni rast i emocionalni razvoj može biti snažan alat za poticanje emocionalne inteligencije, empatije i socijalnih vještina kod djece. U ovom se članku prikazuje uloga biblioterapije u obrazovnom okruženju, s naglaskom na njezinoj primjeni u školskoj knjižnici.

Članak analizira kako biblioterapija pomaže učenicima u razumijevanju njihovih emocija i socijalnoga ponašanja pomoću vođenoga čitanja i rasprave, pri čemu je ključna uloga školskoga knjižničara u odabiru odgovarajuće literature i organiziranju aktivnosti koje potiču čitalačku i emocionalnu pismenost. U članku se također prikazuje konkretna primjena biblioterapije u školskoj knjižnici nizom primjera dobre prakse poput projekta *Dotakni priču*, koji integrira biblioterapiju u školski kurikulum kako bi se kod učenika potaknula kreativnost, empatija i prihvaćanje različitosti.

Mogućnost korištenja senzornom sobom kao posebnim okruženjem i interaktivne radionice dio su aktivnosti koje podržavaju emocionalni razvoj. Biblioterapija nije samo alat za razvijanje čitalačkih navika, već i za razvijanje kritičkoga razmišljanja, socijalne svijesti i emocionalne pismenosti.

Ključne riječi: biblioterapija, empatija, inkluzivno obrazovanje, tolerancija, školska knjižnica

1. Uvod

Knjiga je medij za postizanje sposobnosti da se osjećaji i iskustva prepoznaju i podijele te ima vrlo važnu edukativnu ulogu, a kod djece može pomoći ostvariti emocionalni i socijalni razvoj. U starih je Egipćana pronađen uklesan natpis u kamenu „Knjižnica je hrana za dušu“, a u antičkih je Grka stajao natpis iznad ulaza u knjižnice „Ljekovito mjesto za duše“. Književnost nudi širok spektar znanja i spoznaja o životu. Književnost ostvaruje ljudske težnje prema estetskom užitku, informiranju, pouci, inspiraciji i zabavi (Piskač, 2018).

Knjige su snažan alat za odgoj i oblikovanje stavova te vrijednosti, a prema Aristotelu, one su sredstvo spoznavanja, predmet estetskoga užitka i sredstvo odgoja. Knjige nas poučavaju o životu, pomažu u prevladavanju životnih prepreka i oblikuju naše stavove prema svijetu i društvu.

2. Čitalačka pismenost

Čitalačka je pismenost jedna od osnovnih vještina obrazovnoga postignuća, ne samo da omogućuje razumijevanje pisanoga teksta već pomaže djeci i mladima u emocionalnom razvoju, pružajući im sredstva za suočavanje s različitim životnim izazovima. Čitanje potiče emocionalnu inteligenciju, pomaže djeci da prepoznaju i razumiju vlastite emocije, a istodobno im pokazuje da nisu sami u svojim osjećajima. Čitanje od najranije dobi važno je za razvoj djeteta, jednako kao i briga o njegovim osnovnim potrebama, poput hrane, zdravlja i ljubavi (Radonić i Stričević, 2009). Čitajući književna djela, djeca ne samo da uče o svijetu već se uče i razumijevanju svojih unutarnjih doživljaja, što im omogućuje bolje snalaženje u emocionalnim situacijama. Čitanje nije samo pasivno usvajanje informacija, već aktivna misaona aktivnost koja uključuje komunikaciju između čitatelja i pisanoga teksta. Čitanje kao misaona aktivnost ključno je za razvoj kritičkoga mišljenja, logičkoga zaključivanja i sposobnosti slušanja (Sabljak, 2022). Čitanje omogućuje obogaćivanje rječnika, razvijanje mašte te širenje spoznaja, što djeci pomaže u boljoj komunikaciji sa svijetom koji ih okružuje te vodi k razvoju čitalačke pismenosti.

3. Koncept biblioterapije

Koncept koji povezuje čitalačku i emocionalnu pismenost upravo je biblioterapija. Riječ je o terapijskom procesu u kojem literatura pomaže u osobnom rastu i emocionalnom razvoju. Pojam biblioterapije prvi je upotrijebio američki autor Samuel McChord Crothers 1916. godine, a službeno je potvrđen 1939. godine u okviru Američkoga knjižničarskoga društva (ALA). Biblioterapija je dinamična interakcija između čitatelja i literature koja može biti korištena za osobni rast i razvoj. U suvremenom kontekstu biblioterapija je definirana kao interaktivni proces u kojem čitatelji preko vođenoga čitanja i analize književnih djela istražuju emocionalne i psihološke aspekte svojih života (Shrodes, 1950). Taj pristup omogućava dublje razumijevanje vlastitih emocija i ponašanja, što može posebno koristiti u obrazovnim i terapijskim kontekstima.

U sklopu kliničke biblioterapije psihijatri uz pomoć posebno kreiranih tekstova pomažu pacijentima, dok provođenjem literarne biblioterapije učitelji i knjižničari interpretacijom književnih djela pomažu učenicima da razumijevanjem emocionalnoga života likova lakše razumiju i svoj emocionalni život (Bušljeta i Piskač, 2018). Literarna biblioterapija otkrivanjem psihološke motivacije likova razvija empatiju bez izravnoga poistovjećivanja s likom (Mikuletić, 2010).

Ishodi biblioterapije u sklopu odgojno-obrazovnoga rada u školskoj knjižnici iskazuju se kao razvijanje čitateljskih kompetencija, jačanje komunikacijskih vještina, razvijanje kreativnih sposobnosti, razvijanje samopouzdanja, uvid u složenost ljudskoga ponašanja i kritičko razmišljanje o vrijednostima. Upravo ti ishodi vode k cilju provođenja biblioterapije u školskoj knjižnici što je razvoj čitalačke, emocionalne i informacijske pismenosti.

4. Primjena biblioterapije u školskoj knjižnici

U školskoj knjižnici biblioterapija može imati važnu ulogu u poticanju emocionalnoga razvoja učenika te pri suočavanju učenika s različitim životnim izazovima. Biblioterapija u školskoj knjižnici pomaže u svladavanju svakodnevnih izazova u skladu s odgojno-obrazovnim ciljevima određenim prema Planu i programu rada školskog knjižničara. Aktivnosti provođenja biblioterapije mogu se provoditi s grupom učenika uz vođeno čitanje i razgovor o pročitanim književnim djelima, a skupinu može voditi školski knjižničar,

učitelj, školski pedagog, defektolog ili rehabilitator (Sabljak, 2014). Razgovor nakon čitanja omogućuje da učenici o svojim dojmovima otvoreno progovore, a vođenim čitanjem i raspravom o književnim djelima učenici razvijaju sposobnost razumijevanja emocionalnih stanja likova, što im omogućuje lakše prepoznavanje i razumijevanje vlastitih emocija.

Školski knjižničari imaju ključnu ulogu u odabiru odgovarajuće literature, interpretaciji tekstova i organizaciji aktivnosti koje potiču čitateljsku pismenost i emocionalnu zrelost učenika: odabire odgovarajuću literaturu, interpretira i analizira odabranu literaturu, organizira čitalačke odgojno-obrazovne aktivnosti, interpretativno čita odabrani tekst učenicima, razgovara s učenicima o književnom djelu i iskustvima doživljaja teksta, potiče učenike na čitanje te primjenjuje inovativnost u poticanju čitalačke pismenosti.

5. Biblioterapija u odgojno-obrazovnom području rada

Odgojno-obrazovne aktivnosti koje se mogu organizirati u školskim knjižnicama u sklopu provedbe biblioterapije jesu čitalačke radionice, projekti poticanja čitanja, čitalački klub, obilježavanje važnijih datuma te aktivnosti čitalačke, emocionalne i informacijske pismenosti. Upravo se takve odgojno-obrazovne aktivnosti provode u redovnoj školskoj knjižnici, Prvoj dječjoj knjižnici za djecu s oštećenjem vida te u senzornoj sobi u Osnovnoj školi Pećine.

Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida osnovana je 2008. godine u Osnovnoj školi Pećine. (Slika 1 i 2) Ta knjižnica jedina je specijalizirana knjižnica za djecu s oštećenjem vida u Republici Hrvatskoj. Primarna je uloga knjižnice pružiti materijalnu podršku svojim korisnicima knjižničnom građom, pomagalicama i nastavnim materijalima te na taj način biti podrška inkluzivnom obrazovanju djece s oštećenjem vida. Jedna od uloga knjižnice jest i ona senzibilizacijska. Senzibilizacija okoline kreće u mikrosredini – u našem slučaju – u školi. Temelji se na suradnji svih sudionika u obrazovnom procesu te se kontinuirano ostvaruje suradnja dviju knjižnica u OŠ-u Pećine, redovne školske knjižnice te Prve dječje knjižnice za djecu s oštećenjem vida kako bi se omogućila kvalitetna inkluzija djece s oštećenjem te kako bi se razvijali procesi senzibilizacije.

Slika 1. Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida u OŠ-u Pećine

Slika 2. Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida u OŠ-u Pećine

Senzorna soba u OŠ-u Pećine otvorena je 20. rujna 2018. godine te se njome koriste učenici s oštećenjem vida iz cijele Primorsko-goranske županije, ali i svi ostali učenici OŠ-a Pećine. (Slika 3 i 4) Prostor je opremljen različitim elementima koji stimuliraju osjetila važna za rehabilitacijski rad s djecom. Oprema senzorne sobe kontinuirano se nadograđuje kako bi udovoljila terapijskim potrebama. Senzorna soba omogućuje djeci da se u prvom redu opuste te potiče razvoj svih osjetila. U daljnjem sadržaju članka bit će prikazano kako suradnjom i biblioterapijskim aktivnostima na posredan način možemo senzibilizirati

Slika 3. Senzorna soba u OŠ-u Pećine

Slika 4. Senzorna soba u OŠ-u Pećine

6. Biblioterapija u sklopu školskih projekata i programa

Projekt Dotakni priču u Osnovnoj školi Pećine provodi se svake školske godine te je integriran u školski kurikulum. Cilj je pomoću biblioterapije poticati maštu, razvijati empatiju, toleranciju i prihvaćanje različitosti među učenicima. Za svaku radionicu pažljivo se biraju priče koje stimuliraju dječje razmišljanje i podupiru odgojne ciljeve. Projekt se provodi u

prostoru senzorne sobe koja s prigušenim svjetlom stvara poseban doživljaj pri slušanju priča. (Slika 5) Takvo okruženje potiče na otvaranje drugih osjetila i povećava angažman u procesu čitanja i slušanja. Dok u običnim uvjetima dominira vid, ovdje se potiče slušanje, što omogućava djeci da se povežu s pričom na dubljoj razini. Slušanje priča ulaznica je u svijet mašte, koji nastoji otvoriti neke nove učeničke svjetove. Tako stvoreni uvjeti stavljaju naglasak na druga osjetila što na posredan način kod učenika razvija empatiju prema vršnjacima s oštećenjem vida. Projekt ne samo da potiče ljubav prema knjigama već razvija i socijalne vještine, kao što su empatija, razumijevanje i prihvaćanje razlika.

Slika 5. Provođenje projekta Dotakni priču u senzornoj sobi

Međunarodni projekt *Čitanje ne poznaje granice / Branje ne pozna meja*, koji promiče čitanje i razvoj različitih vrsta pismenosti, u suradnji s partnerskom Osnovnom školom Dragotina Ketteja iz Novoga Mesta u Sloveniji omogućuje učenicima da upoznaju slovensku književnost i kulturu. Projekt se u Republici Hrvatskoj provodi uz suglasnost Ministarstva znanosti i obrazovanja, Agencije za odgoj i obrazovanje i potporu Sekcije za školske knjižnice Hrvatskoga knjižničarskoga društva, Hrvatske udruge školskih knjižničara, Hrvatske mreže školskih knjižničara i Hrvatskoga čitateljskoga društva, a u Republici Sloveniji provodi se uz potporu Sekcije za školske knjižnice Zveze bibliotekarskih društava Slovenije i pokroviteljstva Veleposlanstva Republike Slovenije u Zagrebu. Čitanjem i interpretacijom književnih djela slovenskih autora učenici razvijaju kreativnost i maštovitost u sklopu biblioterapijskoga procesa. (Slika 6)

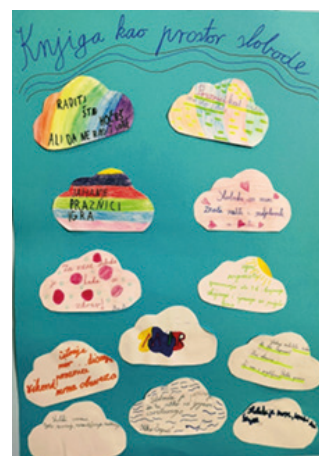

Slika 6. Provođenje projekta Čitanje ne poznaje granice / Branje ne pozna meja u redovnoj školskoj knjižnici

Biblioterapijske radionice održavaju se tijekom cijele školske godine u sklopu školskih projekata koji se provode u redovnoj školskoj knjižnici i Knjižnici za djecu s oštećenjem vida. Učenici interpretiraju priče, izrađuju plakate i sudjeluju u vođenim razgovorima u sklopu radionica te se na taj način razvija kod njih čitalačka, socijalna i emocionalna pismenost. Takve aktivnosti pružaju djeci emocionalnu podršku, potičući ih na razmišljanje o novim situacijama u životu i reakcijama na njih. U povodu Međunarodnoga dana obitelji provodi se biblioterapija na temu obitelji. (Slika 7) Učenici izražavaju svoje razmišljanje o obitelji usmenim i pisanim izražavanjem, ali i likovnim radovima, što doprinosi njihovom emocionalnom razvoju. (Slika 8) Učenici sudjeluju u biblioterapijskim radionicama u povodu Svjetskoga dana knjige slušajući priču o Helen Keller, koja je unatoč sljepoći i gluhoći postala književnica. Upravo njezina priča služi kao inspiracija za aktivnosti kojima se učenici senzibiliziraju u biblioterapijskom procesu, u sklopu odgojno-obrazovnoga područja rada.

Slika 7. Obilježavanje Međunarodnoga dana obitelji u Knjižnici za djecu s oštećenjem vida

Slika 8. Učenički uradak u sklopu biblioterapijske radionice

7. Biblioterapijom do emocionalne pismenosti

Čitanjem i slušanjem terapijskih priča kod djece se razvijaju samopouzdanje i sposobnosti suočavanja s vlastitim strahovima. Interpretiranjem priča u sklopu biblioterapijskih radionica omogućuje se učenicima da razvijaju socijalne vještine, uključujući sposobnost izražavanja emocija i samopouzdanja. Učenici u sklopu biblioterapijskoga procesa upoznaju pet stupova emocionalne inteligencije: samosvijest, samoregulaciju, empatiju, socijalne vještine i motivaciju (Goleman, 1997). Razvijanje socijalnih i emocionalnih vještina pomaže djeci u razumijevanju i prepoznavanju vlastitih i tuđih emocija te se raznovrsnim aktivnostima u sklopu odgojno-obrazovnoga područja rada u školskoj knjižnici može razvijati emocionalna pismenost kod učenika osnovne škole.

Interpretacijom priča učenici razvijaju toleranciju prema različitostima, što doprinosi njihovom emocionalnom i socijalnom razvoju. Učenici u školskoj knjižnici sudjeluju u aktivnostima prepoznavanja i imenovanja emocija, analizirajući kako se osjećaju u određenim situacijama. Tijekom biblioterapije učenici sudjeluju u aktivnostima prepoznavanja, prihvaćanja, imenovanja i razlikovanja emocija te razgovaraju o osobnom iskustvu vezanom za određenu emociju.

Aktivnosti tijekom biblioterapije uključuju prepoznavanje i razumijevanje vlastitih i tuđih emocija što je važno za odgojno-obrazovni proces kod učenika te vodi k empatiji, toleranciji i zadovoljstvu. Korištenjem primarnim i sekundarnim medijima omogućuje se dublje razumijevanje i interpretacija književnih djela. Primjerice, radionica medijske pismenosti, u kojoj učenici analiziraju slikovnice i animirane filmove, omogućuje im da uče o važnosti medija i njihovoj ulozi u oblikovanju svjetonazora. Učenici u vođenom procesu biblioterapije iznose svoje mišljenje o tome zašto je prepoznavanje emocija važno, u kakvom su odnosu prihvaćanje različitosti i prepoznavanje emocija te što je za njih empatija.

Interpretacijom priča raznovrsne tematike kod učenika se u odgojno-obrazovnom procesu razvijaju životne vještine te emocionalna pismenost. Profesor Baltazar, poznat po svojoj sposobnosti rješavanja problema, postaje inspiracija za učenike koji na biblioterapijskim radionicama interpretiraju priče o njemu te analiziraju animirane filmove u sklopu medijske kulture i razmišljaju o načinima kako riješiti svakodnevne izazove. Primjer priče koja učenike upućuje na razvoj životnih vještina jest priča o profesoru Baltazaru *Martin*

na vrhu autorice Silvije Šesto. Učenici, interpretirajući priču, uče o važnosti vlastite *knjige uspjeha* te se reflektiraju na vlastite ciljeve i postignuća. Ta aktivnost omogućava učenicima da zamišljaju vlastiti put prema uspjehu te razvijaju vještine samorefleksije i postavljanja ciljeva. Biblioterapijske radionice također uključuju zabavne i edukativne aktivnosti poput mozgalica, zagonetki i eksperimenata iz fizike i kemije, čime učenici primjenjuju naučeno na praktičan način i dodatno razvijaju svoje kreativne i intelektualne sposobnosti.

Audiopriče značajan su alat u biblioterapiji, omogućavaju učenicima da dožive terapijske priče slušanjem. Jedan je od primjera audiopriča *Čarolija malog dinosaura Tvrta* iz zbirke terapijskih audiopriča *Vjetar iz udaljenih krajeva* autorice Tanje Šupe, koja se bavi temom različitosti i njezinim utjecajem na samopouzdanje. Priča potiče učenike na razmišljanje o važnosti dosljednosti prema sebi i svojim interesima, a biblioterapija koja slijedi uključuje aktivnosti usmenoga, pisanoga i likovnoga izražavanja, kao i prepoznavanje emocija i prihvaćanje različitosti. (Slika 9) Taj pristup ne samo da razvija čitalačke vještine već pomaže i u razvoju emocionalne pismenosti te socijalnih vještina koje su ključne za zdravo emocionalno i socijalno djelovanje učenika.

Slika 9. Učenici se pisano i likovno izražavaju tijekom biblioterapije

U biblioterapijskom procesu audiovizualne priče predstavljaju inovativan način kako učiniti književnost još pristupačnijom i zanimljivijom učenicima. Uz slušanje priče učenici prate tekst, što im omogućuje da aktivno sudjeluju u procesu učenja. Na primjeru audiovizualne priče *Bubamara Lara među brojevima* autorice Tanje Šupe učenici mogu pratiti tekst na ekranu dok slušaju priču, što dodatno potiče njihovu koncentraciju i razumijevanje. Uz to, učenici sudjeluju u kvizovima i raznim aktivnostima, što doprinosi njihovoj

angažiranosti i razvoju pismenosti.

Dostupnost terapijskih priča u audio i audiovizualnom formatu omogućuje širu primjenu biblioterapije u školama, ali i izvan njih. Audio priče, poput *Čarolija malog dinosaura* *Tortka* i *Slončić koji nije znao špricati surlom*, dostupne su na mrežnim platformama. Pružanjem takvih materijala preko digitalnih kanala ili mrežnih stranica povećava se dostupnost odgojno-obrazovnih materijala za učitelje, stručne suradnike i učenike. (Slika 10)

Slika 10. Logo Prve dječje knjižnice za djecu s oštećenjem vida <https://pdkzdov.xyz/>

8. Terapeutske priče u biblioterapijskom procesu

Terapeutske priče imaju ključnu ulogu podrške djeci u razumijevanju svijeta oko sebe. One ne samo da odgovaraju na pitanja koja djeca imaju o životu već ih uče važnim moralnim vrijednostima kako bi razvili kritičko razmišljanje, emocionalnu inteligenciju i socijalnu odgovornost. Terapeutske priče također omogućuju djeci da vježbaju donošenje ispravnih odluka u stvarnim životnim situacijama, uz pozitivne posljedične učinke. Jedan od važnih ciljeva biblioterapije jest i razvoj inkluzivnosti i empatije, poticanje na razmišljanje o ranjivim društvenim skupinama te promoviranje ravnopravnosti i tolerancije.

Zbirke priča i slikovnice predstavljaju osnovne alate u biblioterapiji i mogu se koristiti za obrađivanje širokoga spektra tema. Korištenjem zbirkama priča i slikovnicama u školskoj knjižnici učenici se upućuju na interpretaciju likova i situacija, što im pomaže u razumijevanju vlastitih emocija i ponašanja te se na taj način razvijaju kod njih vještine

kritičkoga razmišljanja i emocionalne refleksije.

Slikovnice, posebno one koje obrađuju teme poput prijateljstva, različitosti, hrabrosti i uspjeha, mogu biti vrlo korisne u poticanju djece na emocionalnu pismenost, dok zbirke priča omogućuju dublje učenje i razmišljanje o životnim situacijama.

Zaključak

Primjena biblioterapije u odgojno-obrazovnom procesu školske knjižnice ima dubok i pozitivan utjecaj na razvoj učenika, potiče njihove čitalačke, emocionalne i socijalne vještine. Biblioterapija doprinosi ne samo razumijevanju i interpretaciji književnih djela već i socijalizaciji, poticanju tolerancije te razvoju čitalačke i emocionalne pismenosti kod djece. Priča kao medij za razvijanje empatije pruža nam brojne mogućnosti u radu s učenicima te čitanje, slušanje i interpretiranje priča tijekom provođenja školskih projekata i programa doprinosi odgojno-obrazovnomu procesu. Stoga se dolazi do zaključka kako je školska knjižnica informacijsko središte škole te sigurno mjesto za osobni i emocionalni razvoj svakoga učenika.

Literatura

- Bašić, I. (2021). *Biblioterapija i poetska terapija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bušljeta, R. i Piskač, D. (2018). *Literarna biblioterapija u nastavi književnosti*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
- Goleman, D. (1997). *Emocionalna inteligencija*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Gottman, J. (2022). *Kako odgojiti emocionalno inteligentno dijete*. Split: Harfa.
- Menendez-Ponte, M. (2020). *Velika knjiga emocija*. Zagreb: Planetopija.
- Mikuletić, N. (2010). *Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi*. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 53, 133–140. <https://hrcak.srce.hr/file/120454>.
- Peti-Stanić, A. (2022). *Čitanjem do (spo)razumijevanja: od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti*. Zagreb: Ljevak.
- Perrow, S. (2010). *Bajke i priče za laku noć*. Velika Mlaka: Ostvarenje.
- Piskač, D. (2018). *O književnosti i životu: primjena načela literarne biblioterapije u čitateljskoj praksi*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
- Sabljak, Lj. (2014). *Međunarodni stručni skup knjižnica – središte znanja i zabave 8. i 9. Biblioterapija u posebnim knjižničnim programima poticanja čitanja* (str. 47–51.). Karlovac i Novo Mesto: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ i Knjižnica Mirana Jarca Novo Mesto.

- Sabljak, Lj. (2022). *Knjiga i kako je čitati: priručnik za vođeno čitanje (biblioterapiju)*. Zagreb: Medicinska naklada.
- Stričević, I. i Radonić, M. (2009). *Rođeni za čitanje promocija ranog glasnog čitanja djeci od najranije dobi*. *Paediatr Croat*, 53, 7–11. <https://hpps.com.hr/docs/marija-radonic-ivanka-stricevic-rodeni-za-citanje-promocija-ranog-glasnog-citanja-djeci-od-najranije-dobi/>.
- Šupe, T. (2023). *Vjetar iz udaljenih krajeva*. Zagreb: Zaklada Čujem, vjerujem, vidim.
- Šupe, T. (2022-10-27). *Čarolija malog dinosaura Tvrtka*. <https://radio.hrt.hr/radio-rijeka/obrazovanje/price-koje-pomazu-carolija-malog-dinosaur-tvrtka-10408776>
- Šupe, T. (2022-3-31). *Slončić koji nije znao špricati surlom*. <https://radio.hrt.hr/radio-rijeka/obavijesti/price-koje-pomazu-slonic-koji-nije-znao-spricati-surlom-6463518>